

ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ

ՆԵՐԿԱՑ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ
ԵՒ ԳՈՐԾԻՁՆԵՐԸ

ՎՍԵՄ ՏԻԳՐԱՆ ԽԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆ

Հայութեան սրտին մերձաւոր և մտքին պար-
ծաւոր, Վսեմ Տիգրան Խան Քէլէկեանի՝ Պարսիկ
Հիւպատոսական տարազով լուսանկարը, Բազ-
մաՎէպի էջերուն մէջ գեռեղելու ատեն, քաղցր
է մեզ համառօտիւ՝
յիշատակել կեանքին՝
գլխաւոր գիծերը։

Տաղանդաւոր վա-
հառականներու քա-
ղաքին՝ Կեսարիոյ մէջ
ծնած է 1867ի յու-
նուար 12ին։ Տղայ
հասակին Կ. Պօլիս
բերում և Միջա-
գիւղի Գուրգենեան
վարժարանին մէջ
երկրորդական ուս-
մունքն ստացած է։
Հոն սորված է մայ-
րենի լեզուին հաւա-
սար՝ ֆրանսերէն,
անգլիերէն և ուրիշ
լեզուներ, և միշտ
դասերեկերաց մէջ ա-
ռաջինն հանդիսա-
ցած։ Անկէ վերջ՝
ինքզինքը նուիրելով
առուտութիւն, քաջ ա-
րեւիյագէտի համբա-
ւով և իբրեւ գորգե-
րու վաճառական՝
հաստատում է ի
Բարիզ։ Քէլէկեան
խան Հայ տաղան-
դին բարձրութեան
վկայած է։ Եւրոպա-
յոց առջև՝ 1900ի
Յուցահանդէսի ժա-
մանակ, երբ Պարս-
կական Տաղաւարի
(Pavillon) կազմա-
կերպութիւնն իրեն
սահմանում է Պարսիկ կառավարութենէն։ Այս
միջոցին՝ Տիգրան Քէլէկեան այնքան գոհ կը ձգէ
հասրէտօտին Շահը, որ սա Քէլէկեան ոչ միայն
Արև-Արեւիք պատուանշանով, այլ խան տիտ-
ղոսով կը պատուէ և Կ'անուանէ զայն Պարսկա-

կան ընդհանուր հիւպատոս հիւն Խորքի։ Անու-
հետ և Քէլէկեան խան Սէն-Լուիի Յուցահանդէ-
սի ժամանակ Պարսկական բաժնին ընդհանուր
կառավարիչ կը կարգուի, և մեծ յաջողութեամբ
կը վարէ իր վրայ դրուած այս պատուաբեր
պաշտօնն ալ, Սէն-Լուիի մէջ պանծացնելով
Հայ անունը։

Տիգրան Խան իր բարձր մտքի և ճարտար
ձիրքերու շնորհիւ, Բարիզահայ գաղութին մէջ
մեծ վարկի և հարստութեան հասնելով, օրինա-
կելի առատաձեռնութեամբ անդադար օգնած է
իրեն ձեռք կարկառող հայ գաղթականներուն,
նպաստած և քաջալերած է բազմաթիւ հայ ու-
սանդիւնի, և ամէն տեսակ ազգային բարեգոր-
ծական ձեռնարկներու և հաստատութեանց օգ-
նած է, ու իր ազգին համար երբեք զլացած չէ
իր նիւթական և բարոյական աջակցութիւնը։

Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամակցելով, իսկոյն
«բարերար անգամ»
նշանակում է ան,
67500 ֆրանքի իուր-
բառուութեամբ, և
կարգում է Հ. Բ.
Ը. Միութեան Տնո-
ւրէն ժողովոյ խոր-
հրդական։

Հայակուլ քաղա-
քականութիւնը երբ
1909ին Կիլիկիոյ շէն
ու բարգաւաճ քա-
ղաքներն ու գիւղերը
հուրի և սուրի մատ-
նելով, բիւրաւոր
հայերու որբացած
զաւակներն լքում
ու սովառանջ կը
մնային, Հ. Բ. Ը.
Միութեան հայրա-
գորով գործին փու-
թաց մասնակցելու և
Տիգրան Խան, Տէօրթ-
Եօլի մէջ Արբանու-
ցի մը կառուցման
համար՝ իսկ նուր-
բելով 25,000 ֆրանք,
և ապա նմանօրինակ
նուիրատուութիւն
ներով Արբանուցի շէ-
նութիւնն աւարտեց
և բազմաթիւ որբեր
իրեն ծախքովն պա-
հեց ու պահպանեց,
սփոփելով անոնց
համակ վիշտերը և
զառնութիւնները...

Տիգրան Խան միշտ
սահմանում է Պարսիկ կառավարութենէն։ Այս
միջոցին՝ Տիգրան Քէլէկեան այնքան գոհ կը ձգէ
հասրէտօտին Շահը, որ սա Քէլէկեան ոչ միայն
Արև-Արեւիք պատուանշանով, այլ խան տիտ-
ղոսով կը պատուէ և Կ'անուանէ զայն Պարսկա-

Վսեմ Տիգրան Խան Քէլէկեան

տուիրակութեան» ձեռնարկներուն, այլ նաև նրբին քաղաքական տեսութեամբ մը (Ջ), (ՊՊ) ֆրանք նուրիք ֆրանսական Հանրապետութեան, Գերմանիոյն ձեռքէն վերստին գրաւուած աւերակ գաւառներու վերաշինութեան համար, Այս վեհանաժն գործը՝ Ֆրանսական Հանրապետութեան նախագահ Պ. Բուանզարէի և մարտիշ կառավարութեան շնորհակալեաց արժանացած է։ Նմանապէս իր Բարիդի սեպական տուիշ՝ իտալական հիւանդանոցի վերածեր է։

Տիրական խան Բէլէկեանի նման անձնաւորութիւնը, արժանի են բոլոր գովեստներու, վասն զի անոնք մեր ցիղին պարծանքներն են։

ԽՄԲ.

Գ. Ն. Գ. Ա. Պ. Ե. Տ. Գ. Մ. Գ. Բ. Գ. Ո. Բ.

(Lieut. Col. G. M. Gregory)

Հեռաւոր Արեւելքէն, հեղկատեսանէն ստէպ ծաւած են հայութեան փաղկոսն աստղերը՝ Մուրատները, իրափայլէնքը և այլք. իսկ ներկայիս մէջ ի լոնտոն Ազգային մեծ գործիչի նախանձելի գերը կը կատարէ Գ. Մարգար Գրիգորեան՝ որ ծնած է ի կալկաթէ 1851ին։

Իր վաճառական հայրը լիբրագէն Հնդկաստան գաղթելու ըլլալով և ըմբռնելով կրթութեան և ուսմանց կարեւորութիւնը, մանուկ հասակի մէջ յլած էր իր գաւաղը ի Միւնն Բրիտանիա, ուր շարքով վարժարանին մէջ երկրորդակարգ ուսումնէրը աւարտելով՝ Գեմարքի համալսարանին «Երրորդութեան» Գոլէճին մէջ գիտութիւնները կատարելագործած է։

Աւշիմ և գործունեայ երիտասարդը 21 տարեկան հասակին՝ դառնալով ծնողացը մօտ, իսկոյն Հնդկաստանի Ելեմտից Նախարարութեան մէջ բարձրագոյն պաշտօններու զբօսն անցած է։

Ձանազան անգամ Անգլիա այցելելով, հոն իւրեն կողակից ընտրած է իրլանդական Շէոփըն համբաւաւոր ընտանիքի օրիորդներէն մին, և ունեցած է երկու կորիւններ, Մարգար և Յովհաննէս։

Գրիգորեան 1904ին Հնդկական կառավարութեան հանգստեան թուային արժանանալով, ընտանեաց հաստատուած է ի լոնտոն՝ ուր իւր որդւոցը բարձրագոյն կրթութիւն տալու փայլուն ունեցած է։

Տոմարային արիասիրտ յատկութեամբը՝ երիտասարդութեան աստեղէն Հնդկաստանի կամաւորաց բանակին գործունեղագոյնը գրուելով, նախ սպայութեան ապա զնգապետութեան աստիճանին արժանացած, և երկու անգամ իւր զօրաբանակին հրամանատարն եղած է։ Անկլո-Հնդկական կառավարութիւնը զանհատելով հայ կամաւորին ծառայութիւնները, կամաւոր Սպայի Շրանշանով պատուած ու երբ բանակէն քա-

շուելու տարիքն հասած էր՝ Lieutenant-Colonel (Տեղակալ-Գնդապետի) աստիճանին բարձրացնելով՝ արտօնած էր բանակին համագրեւոր միշտ հաջողի։

Գրիգորեան իր գաւառներուն սրտին մէջ տուրքերով իր բնածին անվեհերութիւնը՝ զանոնք ևս կամաւոր զինուորաց շարքին մէջ ներմուծած է և այժմ Մարգարը Միջագետաց զօրաբանակին մէջ իբրև լինողութեան զօրաբանի երկրաչափ սպայ կը ծառայէ և իրաւաբան Յովհաննէսը՝ ընդդէմ գերմանաց մարտնչող Անգլիոյ ֆրանսական ճակատին իններորդ հեծելազօրքի սպանէն մին եղած է։

**

Հայ ազգին ծովածաւալ աղետիցը սփոփանք և նպաստ պատճառելու համար՝ Գնդապետ Գրիգորեան օրինակելի անձնատիրութեամբ նիւթական, բարոյական և մտաւորական բոլոր կարողութիւնները կեդրոնացուցած է հայկական զաւաճարականին իրագործման։

Ինչպէս շատեր առանց ինչաչա՞ր ուրք կուրելու՝ Հայ հանճարին, Հայ հայրենիքին համար ապրած, գրած և գործած են, նոյնպէս ալ Գնդապետ Գրիգորեան թէ և բնաւ Հայաստան երթալու առիթը չէ ունեցած, սակայն հայրենիքի սիրով տուչորով սրտով՝ ինքզինքը նուիրած է մեր ազգին ազատագրութեան դատին՝ որուն համար խանգալաւու եռանդովն ու մեծ գործունէութեամբ հայ ազգային ներկայ մեծ գործիչներու շարքին մէջ՝ իրաւամբ պատուոյ տեղը գրաւելու արժանի է։

Թուենք համառօտիւ իր զանազան ձեռնարկներէն մէկ քանին՝ Գրիգորեան հաւաքելով շուրջը լոնտոնաբնակ հնդկահայեր, ուրիշ ազգայիններ, տաղանդաւոր անձնաւորութիւններ, 1913ին սկսած է հրատարակել «Ararat» անգլիերէն ամսաթերթը՝ որուն հարիւրէ աւելի էջերուն մէջ հայկական ամէն հարցերու և զրական նմոյշներու ճոխ պաշար մը՝ անգլիախօս ազգերու առջեւ կը դրուէ։ Գրիգորին է երևակայել թէ ինչպիսի մեծ դեր կը կատարէ Հայութեան համար՝ աշխարհիս ամենամեծ մայրաքաղաքին, քաղաքագէտ անձնաւորութիւններու կեդրոնին մէջ հրատարակել և ցրուել այս՝ իրաւանց վրէժնդիր թերթը։

Գնդապետ Գրիգորեան ոչ միայն Araratի մէջ յօդուածներ կը գտնե՞ր՝ այլ նաև ինքը Մ. Արարատեանի «Հայաստանեայց Եկեղեցի» հաստուրք թարգմանած է անգլիերէն «The Church of Armenia» մակագրով, ու նաև Ա. Զօպալեանի «Հայաստանի ժողովուրդը» հրատարակութիւնը թարգմանած է «The People of Armenia» անուն տակ։ Այս օրինակ հրատարակութիւններով՝ Գրիգորեան Հայկական Եկեղեցին և Հայ ազգը կը ծանօթացնէ Անգլիացոց։

Դրական յատկութիւններով ծօնուած Գրիգոր

1. ՏՆ՝ համագոտ ծանօթութիւն Բ.Գ. 1917 էջ 77.

րեանք՝ Բրիտանական Ոստանին մէջ այնքան տիրում և յարգում է, որ Անգլիոյ կառավարութիւնը պաշտօնապէս զինքը կը ճանչնայ Հայ զաւոյթին աւագ ներկայացուցիչը։

Եւսանդուն և անխոնջ գործիչին պահմալի ձեռնարկներէն մին ալ եղած է «Լոնտոնի Հայոց Միացեալ Րնկերութեան» վերակազմութիւնը 1913ին, մասնակցութեամբ հնդկահայ տաղանդաւոր անձերու, որոնց մէջէն յիշեցր ամենէն աւելի անձնանուէր Պ. Աւետում Գալաթեանը։

ԳՅՂ. Գ. Մ. Գրիգոր:

Այն ազգօգուտ ընկերութեան վարչական ժողովի անդամներուն և ծրարքի մասին «Ararat» թերթէն թարգմանուածը գիտեցած ըլլալով Բագմաճկայի ներկայ պրակտիկ կողքի վերջին էջին մէջ, հոս աւելորդ չենք համարիր մէջ բերելու Պ. Արշակ Սափրաստեանի առ մեզ ուղղած հեռուեալ մանրամասնութիւնները։

«Հիմառոմ 1898ին այս ընկերութիւնը՝ ունեցած է շատ փոփոխական և խառնաբոյն կիսոր մինչև 1913 թուականը։ Երբեմն գրեթէ տարիներով դադրած է զոյգութիւն ունենալէ, երբեմն ալ իր զոյգութիւնը ապացուցած է փոքրիկ ժողովներով։

Այսպէս 1913ին ամառն, պաշտօնական պատերազմներէ և հայի ինքրորդ անհաղթանակութենէ պէտք զգացուցած տա (ի Լոնտոն) կազմելու ներկայացուցչական մի գործաւոր հայկական ժողով՝ որ իր կանոնադրին մէջ նախատեսուած նպատակներին հասցնելէ յետոյ, կարող լինի նաև պաշտպանել հայկական շահերը։

Այդ վիճակաւուով յառաջ եկան Դոր Պուլոյսիքի, Հնդկաստանցի և Հիւսիսային Եւրոպայի մեր բարի հայրենակիցները և հինք գրին մի ասուղ՝ և տակաւն կիմարութիւնով, Չորս տարուան սխառմատիկ և քիչաւոր գործունէութեամբ Րնկերութիւնը այժմ հաստատած է ամուր կապեր Րնկապատանի, Հիւսիսային և Բագմաճկայի կիսաւոր Արեւելքի մէջ ապրող մեր հայրենակիցներին հետ։

Րնկերութիւնը քարշ ունի 600 անկի ցեղանա Ան.

գաւառի և մօտ 1000 հոգի տարեկան անդամներ և ներդնաւ տէ անկուր և միանաւոր վրայ է։ Րնկերութեան ուղին և տեսականութեան սինքր եղած են տառնաշարք Գ.Ա.Գ.Գ.Ս. ՄԱՐԿԱՐ ԿԵԼԵՐԻ (Գրիգորեան), որ իր ըստ լորանուէր ինքնամոտալիմար և յարժ գործունէութեամբ կատարած է հայրենակցական մեծ գործ, և Րնկերութիւնը դրած է ազգային ամուր կիցերի վրայ։ ապա Պ. Աւետում Գալաթեան, մի արեւի և տառնաշարք և բրիտանար, որի քաւոր միտք քայք քայք ազգային և մարդկային գաւառի համար։

Հիւսիսային որ Լոնտոն, ինչպէս անցեալի նշանակէ և ներկայի և ապագայի մէջ վերապահուած է լինելու համարաւորային քաղաքականութեան և քիմիաների կից գործը, Հայկական Միացեալ Րնկերութեան պէս մի ազգային Մարմին զոյգութիւնը կը լրացնէ մի կարեւոր պակաս։ Դա մտադիկ ապագային՝ մեզ կարող է հաստատել մի յարժ և ազգային շահերի տեսականէն կենտական զի՛ր՝ իրեն խորհրդակից Անգլիոյ մի ակաւաւոր բարեփոխներին և անոնց միջոցաւ պիտական շրջանէն. իրեն, իմէ դարձարին և խաղաղ լեզուաբանի Րնկերութեան վարիչ ժողովին մէջ Եւրոպայի որոյ հակառակակողմէր՝ որոնք ժառանգով անձնական փոքրիկ կիցերի՝ միմապէս կը շատեն ազգ. ներկայացուցչութեան միանպատակ ծառայութիւնը։ Պաշտպան և օրինաւոր բարեփոխներով, անարժան և յուստես տարբերի լեզուաբանով, և վերջապէս բոլորի հրամայական պահանջներին համապատասխան գործունէայ տարբեր յաւելումով, Րնկերութիւնը անկասկած կարող է խաղաղ մի գծը մեր ազգային քաղաքական իտեալի յառաջացման գործին մէջ։

Վստահ ենք որ Գնդապետ Մ. Գրիգորեան պիտի գիտնայ իր բնածին իմաստութեամբ ոչ միայն վերոյիշեալ խոչընդոտները հարթել, այլ նաև շատ աւելի ամուր հիմունքի վրայ գետեղել տոյն Լոնտոնի Ազգօգուտ Րնկերութիւնը։ Իւ արդէն Յունիս 13ի «Հայաստանի օր»ուան այնքան փառաւոր արդիւնքով տեղի ունենալը ապացոյց մ'է Գրիգորեանի կազմակերպողական յայտնութեանը, ինչպէս կը հուսաւոր մեզ Ս. Տէր Մ. Գրիգորեան, որուն զեկուցումը Բագմաճկայի նախորդ թիւին մէջ գետեղած էինք։

Քաղցր է մեզ ըսել նաև թէ տեղակալ Գրիգորեանի հայրենակց գործունէութիւնը վերոյիշեալ հարցերու մէջ միայն չի սահմանափակուիր։ Դա ի Լոնտոն անդադար մեր ազգին ճգնաժամային շրջանին ամենէն աւելի անձնանուէր հայտն գիւրը կը կատարէ, քանի որ հանդիսան ու հարստութիւնը զոնելով՝ կազմակերպել տուած է Լոնտոնի Լորտ-Մէյքոր հայկական ֆոնտը՝ որուն պատշաճալով զանապախարկեան պաշտօնը ևս ստանձնած է։ Գոյցէ չի սխալիք երբ ըսենք թէ, այնքան ազնուութեամբ և անձնագոհութեամբ օր։ Ռուբիսթիկ ի Լոնտոն հիմնած «Հայկական կարմիր խաչ»ին և «Փախուստիկներուն ֆոնտ»ի մարդասիրական ձեռնարկին, Գնդապետ Մ. Գրիգորեանը իր բազմամիջ Րնկերութիւնը լայնաբար բնծայած է և ամենայն մասամբ կը նպաստէ գործին։

Մեր բոլոր ազգայիններուն հետ՝ կը միացնենք մենք ալ մեր երախտապարտ օրտին շնորհակալիքը, մարիթիւմ միանգամայն յարստութեան և արիւնթին անխոնջ հայրենասէրին, թշուառ ժողովրդեան մը երջանկութեան համար։

Հ. ՆՅՄՍԵՍ